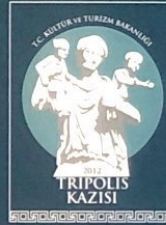

TRIPOLIS AD MAEANDRUM

I

TRIPOLIS ARAŞTIRMALARI

Bahadır DUMAN
Editör

ege
YAYINLARI

TRIPOLIS AD MAEANDRUM
I

TRIPOLIS ARAŞTIRMALARI

Editör / Editor
BAHADIR DUMAN

YAYINLARI

TRIPOLIS AD MAEANDRUM

I

TRIPOLIS ARAŞTIRMALARI

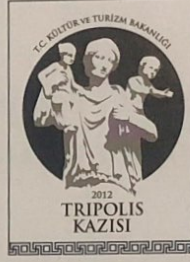
Editör / Editor
Bahadır Duman

ISBN 978-605-9680-51-6

1. Baskı / 1st Edition

© 2017, Ege Yayınları
İstanbul

Bütün hakları saklıdır.

Bu kitap Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından sağlanan maddi destekle basılmıştır.

This book is published with the financial support from the Scientific Research Projects Coordination Unit of Pamukkale University.

Baskı / Printed by

Gezegen Basım San. ve Tic. Ltd. Şti.

100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi 2. Cadde No: 202/A Bağcılar/İstanbul

Tel: +90 (212) 325 7125 Fax: +90 (212) 325 6199

Sertifika No: 29487

Yapım ve Dağıtım / Production and Distribution

Zero Prodüksiyon

Kitap-Yayın-Dağıtım San. Ltd. Şti.

Abdullah Sokak, No: 17, Taksim

Beyoğlu 34433 İstanbul - Türkiye

Tel: +90 (212) 244 7521 Fax: +90 (212) 244 3209

E.posta: info@zerobooksonline.com

www.zerobooksonline.com

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

SUNUŞ	VII
ÖNSÖZ	IX
FOREWORD	XI
Tripolis'in Yeri, Önemi ve Kısa Tarihi Bahadır Duman	1
Location, Importance and Short History of Tripolis Bahadır Duman	17
Prehistorik Tripolis: Akkaya (Yenice) ve Hamambükü Höyük Erim Konakçı	23
Tripolis on the Maeander under Roman Rule (Cent. 2 nd B.C. - 3 rd A.D.): History and Epigraphy Alister Filippini	47
Tripolis on the Maeander in Hellenistic and Roman Age (Cent. 3 rd B.C. - 3 rd A.D.): Epigraphy and Prosopography Francesco Guizzi – Alister Filippini	59
An Inscribed Altar from Tripolis ad Maeandrum Francesco Guizzi – Barış Yener	75
Tripolis'ten Kolossal Zırlı Heykel Ayağı Candemir Zoroğlu	83
Tripolis Roma Hamamı (Büyük Hamam) Coşkun Daşbacak	91
Erken Bizans Kilisesi 4 Fahriye Bayram	101
Tripolis ad Maeandrum Kazısı Geç Roma Dönemi Amphora Mühürleri Erkan Alkaç	111
Tripolis Batı Stoa Koruma ve Onarım Çalışmaları Saadet Mutlu Kaytan	121
Tripolis Antik Kentinde Bulunan Kemerli Yapının Sonlu Elemanlar Yöntemi İle Doğrusal Elastik Analizi Ali Haydar Kayhan	135
Tripolis Antik Kenti (Yenicekent/Buldan-Denizli) Yapılarında Kullanılan Kayaçların Minerolo-Petrografik Özellikleri Tamer Koralay	145
Tripolis'te Bulunan Geç Antik Çağ Unguentariumları'nın Arkeometrik Yönden Değerlendirilmesi Barış Semiz – Bahadır Duman	165

Tripolis Kazılarında Koruma Çalışmaları: Bronz Bir Heykel Ayağının Konservasyonu Çağrı Murat Tarhan – Fatma Şenol	181
Tripolis Antik Kenti'nin (Denizli) Florasına Genel Bir Bakış Gürkan Semiz	191

SUNUŞ

Güneybatı Anadolu'daki Denizli ili sınırları içerisindeki antik kentler, her dönemde bu coğrafyanın önemini korumasını ve sürdürmesini sağlamıştır. Bu coğrafya bağlantı yol akslarının merkezinde olmasının yanında, iklimlerin de değişkenliğinin bariz bir şekilde hissedildiği bir konumdur. Antik dönemde coğrafi konumun verdiği avantaj bölgeye, bir ticari yol kavşağı ve dağılım odak noktası özelliği kazandırmıştır. Antik dönemde bu coğrafya Frigya, Karya, Psidia, Likya ve Lidya bölgelerinin kesişme alanındadır. Özellikle Apameia (Dinar) ve Eumeneia (Işıklı)'dan doğan Büyük Menderes Nehri, Milet'te denize ulaşıncaya kadar etrafında önemli medeniyetlerin doğmasına neden olmuştur. Bu yönüyle Lykos (Çürüksu) Ovası, hem konumu, hem iklimi, hem de verimli topraklarıyla tarih boyunca önemli uygarlıklara yataklık etmiştir. Ovanın doğusunda Kolossai, merkezinde Laodikeia, kuzeyinde Hierapolis, güneyinde Trapezopolis, Attouda, Karura, batısında ise Tripolis yer alır. Prehistorik yerleşmelerde ise tarihleme şimdilik Erken Kalkolitik Döneme kadar veri sağlamıştır.

Büyük Menderes Nehri'nin kenarında yer alan Tripolis, Lidya Bölgesi sınırında eğimli bir topografyada kurulmuştur. Antik kentte daha önceden kısa süreli kazı çalışmaları yapılsa da ilk uzun soluklu kazı ve restorasyon çalışmaları Doç. Dr. Bahadır Duman tarafından başlatılmıştır. Tripolis kazıları Vadi arkeolojisinin anlaşılması, karşılaştırma ve yorumlamalar için çok önemlidir.

Vadi içinde gezginlerin yaptığı seyahatler ve bilimsel yüzey araştırmaları hariç arkeolojik kazıların geçmişi çok geriye gitmemektedir. En erken 1957 yılından itibaren İtalyan Arkeoloji Ekibi tarafından kazılmaya başlanan kent Hierapolis'tir. Bunun arkasından Laodikeia'da Caracalla Nymphaeumu'nda kısa süreli 1961-63 yıllarında Kanada Québec Laval Üniversitesi adına Prof. Dr. J. Des Gagniers kazılar yapmıştır. 2003 yılından itibaren ise Laodikeia'da kazı ve restorasyon çalışmaları Prof. Dr. Celal Şimşek başkanlığında devam etmektedir. Vadi içindeki en yeni kazı ise Tripolis'tir.

Tripolis kazıları Vadi içinde yer alan üç kent arasında sıkı bağlantıların ortaya konması, yorumlanması ve değerlendirme yapılabilmesi yönünden başta bölge arkeolojisine büyük katkılar yapmaya başlamıştır. Özellikle bölgenin birinci derece deprem kuşağı içinde yer alması nedeniyle, depremler sonrasında yapılan imar çalışmalarının yorumlanmasına ve tarihlenmesi bu kentler arasında hemen hemen ortaktır. Diğer taraftan tarih içinde bu kentlerde meydana gelen olaylar, istilalar ve sanat anlayışının da algılanması ve yorumlanmasında büyük benzerlikler olduğu artık daha iyi anlaşılmaya başlamıştır. Hemen hemen Hierapolis, Laodikeia ve Tripolis aynı ocakların mermerlerini, onikslerini ve travertenlerini kullanmışlardır. Bunun da ötesinde bu üç yakın kent arasında planlama, yapılar, mimari stiller, üretimler ve tüketimlerin de iç içe girdiği yeni kazı verileriyle daha iyi yorumlanmaktadır.

Başlangıçta Denizli Müzesi Müdürlüğü Başkanlığında, Pamukkale Üniversitesi'nin Bilimsel Danışmanlığında yapılan Tripolis Kazıları, 2016 yılı itibarıyla Bakanlar Kurulu Kararlı olarak Doç. Dr. Bahadır Duman Başkanlığında yürütülmeye başlanmıştır. Bahadır Duman Başkanlığında sürdürülen Laodikeia Kazılarında uzun süre ekip üyesi olarak çalışmış olan ve Laodikeia ekolünden gelen bir araştırmacıdır. Bu nedenle Laodikeia dışında kazı, restorasyon ve araştırmaların tüm yıla yayıldığı diğer merkez Tripolis'tir. Özellikle bölgenin arkeolojik zenginlikleri göz önüne alınarak Pamukkale Üniversitesi bünyesinde kurulan Arkeoloji Enstitüsü, kurumsal olarak başta bölge arkeolojisi ve ülkemiz arkeolojisi katkı sağlamaya başlamıştır.

Tripolis kazılarının ilk verilerinin değerlendirildiği bu ilk kazı bandında; kentin prehistorik arkeolojisi (Akkaya ve Hamambükü höyük), tarih ve epigrafisi, heykel, Roma Dönemi bezeme anlayışı (altar), küçük sur dibi kilisesi, seramikler

(amphora mühürleri, unguentariumlar), stoa koruma ve onarım çalışmaları, seramik analizleri (doğrusal elastik, arkeometrik), eser koruma yöntemleri ve kent florasının ele alındığı 15 araştırmaya yer verilmiştir. Kazı bandındaki çalışmalara dikkat edildiğinde buluntuların sadece arkeolojik yönden ele alınmadığı, farklı alanlarda uzmanlaşmış bilim insanlarıyla birlikte teknolojik analizlerin yapıldığı ve buna göre yeni değerlendirmelerin ele alındığı, disiplinler arası bir çalışma olduğu dikkat çekicidir. Özellikle son yıllarda arkeolojik kazılarda ortaya çıkartılan veriler için disiplinler arası çalışmaların yaygınlaşması ve materyalin çok yönlü olarak ele alınarak değerlendirilmesi sayesinde, eserin sadece tarihi, sosyal yanı değil, aynı zamanda üretim yatakları ve üretim teknolojisi gibi birçok bilinmeyeni de ortaya konmaya başlamıştır. Bu kazı bandında ilk kez bilim dünyasına tanıtılan Tripolis buluntuları çok yönlü olarak incelendiğinden bölge ve Türk arkeolojisine önemli katkılar sağlayacaktır.

19.04.2017

Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK

ÖNSÖZ

Pamukkale Üniversitesi, Denizli Müzesi ve Denizli Valiliği'nin işbirliği ile 2013 yılında Tripolis'te uzun yılların ardından tekrar başlatılan arkeolojik kazı çalışmalarının sonuca odaklı ilk ürünü elinizdeki kitaptır. Tripolis'te 2013- 2015 yılları arasında gerçekleştirilen yoğun arkeolojik kazı ve restorasyon çalışmalarının ardından, aynı zamanda birçoğu kazı heyet üyelerinden oluşan yazarlar, kendi uzmanlık alanlarıyla ilgili konulara yönelik olarak tespitlerini ve düşüncelerini birer makale haline getirerek, Lydia Tripolisi'nin yüzyıllarca toprak altında kalan bilimsel verilerinin bilim camiası ile paylaşılması açısından çok önemli bir işe imza atmışlardır.

Tripolis'te 1994 ve 2007-2011 yılları arasında kısa dönemler içerisinde ancak sürekli olarak Denizli Müze Müdürlüğü'nün başkanlığında gerçekleştirilen kazı çalışmaları, 2013 yılında bu satırların sahibinin de bilimsel danışman olarak içinde bulunduğu yeni bir ekibin araştırmaları ile 3. Dönem kazı çalışmaları olarak tekrar başlatılmıştır. Çalışmanın ilk yılında 1. ve 3. derece arkeolojik sit sınırları içerisinde kalan ve yüzeyde görülen tüm antik yapıların haritalandırılmasının yanı sıra, kent merkezinde ve çevresinde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarıyla büyük bir eksiklik giderilmiştir. Söz konusu çalışmaların tamamlanmasıyla uzun vadede kentte gerçekleştirilecek kazı ve araştırmaların planlı bir program dâhilinde gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Uzun yıllar korumasız olarak her türlü tehlikeye açık olan kentin yaklaşık 6 bin metre uzunluğundaki çevresi tel çit ile çevrelenmiş, yüzeyde görülen bazı yapıların yakın çevresine çift dilde bilgilendirme levhaları yerleştirilmiştir. Yaklaşık 280 hektarlık alanda yerleşim izleri görülen kentte, belli aralıklarla antik yapıları işaret eden yönlendirme levhaları yerleştirilmiştir. Alt yapı faaliyetlerinin önemli bir diğer ayağını ise çalışmalara katılan ekip üyelerinin ikametgâhı ve aynı zamanda araştırma laboratuvarı olan kazı evinin resmîleştirilmesi olmuştur. Altyapı faaliyetlerinin ardından, kentin merkezi konumundaki doğu-batı yönlü Sütunlu Cadde ile kuzey-güney yönlü Hierapolis Caddesi ve bu iki caddenin yakın çevresinde gerçekleştirilen araştırmalarla; kentin kuzeyinde yer alan tepenin yamacından akan ve yer yer 7 m. ye kadar ulaşan erozyon toprağının yüzyıllarca bu kenti koruduğu tespit edilmiştir. Söz konusu toprak tabakası kazı çalışmalarının ilerlemesinde önemli bir iş yükü oluştursa da önümüzdeki yıllarda gerçekleştirilecek çalışmalarla ortaya çıkarılacak yapı kalıntıları ve arkeolojik buluntular bilim camiasını derinden etkileyecektir.

Yukarıda bir paragrafta kısaca değinilen yüzey araştırması, arkeolojik kazı ve alt yapı faaliyetleri 3 yılın sonunda Anadolu'nun önemli kültürel hazinelerinden birini oluşturan Tripolis'te uzun yıllar devam edecek çalışmaların temel taşlarını oluşturmaktadır. Söz konusu çalışmaların desteklenmesi ve sürdürülebilir hale getirilmesi başta Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü olmak üzere, Denizli Valiliği, Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğü, Denizli Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Denizli Arkeoloji Müzesi ve Buldan Belediyesi'nin katkı ve destekleriyle gerçekleştirilmiştir. Bu vesileyle söz konusu kamu kurum ve kuruluşlarının başta yöneticileri olmak üzere tüm çalışanlarına teşekkür ederim. Çok kısa süre içerisinde uluslararası kamu oyunun da dikkatini çekerek Dünya Kültürel Miras Listesine gireceğinden şüphem olmayan Tripolis'in ortaya çıkarılmasında katkı ve destekleriyle üstün bir başarıya imza attılar.

Bilimsel ve idari anlamda eleştiri ve desteklerinden uzun yıllardır faydalandığım Prof. Dr. Celal Şimşek ve Dr. Mustafa Büyükkolancı'nın yanı sıra Mehmet Korkmaz ve H. Hüseyin Baysal her zaman Tripolis kazı ekibinin yanında oldular, ne kadar teşekkür etsek azdır. Tripolis'te yürütülen çalışmalarda özveri, sabır ve dikkatli çalışmalarıyla yanımda olan başta eşim ve meslektaşım Arzu Deniz Duman olmak üzere arkeologlar Mehmet Aksu, Mehmet Ok, Sezer Sayan, İzzet Önal,

Cemal Kaba, Tolga Candur, Pınar Sarıhan, Emre Baş, Mehmet Uğur Özer, Fırat Baranaydın; Restoratörler Özgür Gemici, Emre Avcı, Ayşegül Çiçek ve Mimar Ali Bedrettin Boz'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Bu kitaba değerli eserleriyle katkı sunan tüm yazarlara ve kitabın kapak tasarımını yapan değerli dostum Uzm. Dr. Mustafa Bilgin'e ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Kitabın tüm baskı giderleri Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'nce desteklenen 2016KRM009 no'lu proje ile karşılanmıştır. Bu vesileyle Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğü'ne ve BAP çalışanlarına teşekkür ederim.

Denizli
13.04.2017

Bahadır DUMAN
Tripolis Kazı Başkanı

FOREWORD

This book in your hands is the first result-focussed product of the archaeological excavations restarted at Lydian Tripolis in 2013 after a long hiatus with the collaboration of Pamukkale University, Denizli Museum and Denizli Governorate. Most of the authors here are members of the excavation team and they have put their own comments regarding their fields of specialisation in article format following extensive excavations and restorations in 2013-2015, thus fulfilling a very important duty to share scientific data on Lydian Tripolis, which has been buried for centuries.

Excavations at Tripolis were conducted for short terms in 1994 and 2007-2011 always under the direction of Denizli Museum Directorate. In 2013, the third stage of excavations were started by a new team under the scientific supervision of the author of these lines. In the first year the work concentrated on the mapping of all the visible structures within the first and third degree preservation areas as well as surveys in the city centre and environs, thus filling an important gap. With the completion of the abovementioned work it became possible to design a long-term program for the excavations and research to be conducted at the site. The city was exposed to all sorts of looting and threats for long years and so, it was fenced off for a length of 6000 m. Some info boards were put up near structures visible on the ground level. Signposts were put up at certain intervals indicating the direction to reach monuments spread across the site covering an area of about 280 hectares. Another important foot of the infrastructure work was the formalisation of the excavation house for the accommodation of the team members and research lab. Following the infrastructure work research in the east-west Colonnaded Street and north-south Hierapolis Street and in their environs constituting the city centre revealed that the erosion layer reaching a thickness of 7 m. at places has actually protected the remains. Although this layer does pose a big workload the building remains to be uncovered in the future shall cause a tremendous impact in the academia.

The surveys, excavations and infrastructure work briefly mentioned above constitute, at the end of three years, the foundation stones of longitudinal work at Tripolis, an important cultural heritage of Anatolia. These works have been supported and contributed to by, above all, the General Directorate for Cultural Heritage and Museums of the Ministry of Culture and Tourism, Denizli Governorate, Pamukkale University Presidency, Denizli Directorate of Culture and Tourism, Denizli Archaeological Museum and Buldan Municipality. At this point, I would like to take the opportunity and thank these institutions, their directors and all their staff. They have undersigned a big success in the uncovering of Tripolis, which, I am positive, shall be taken into the World Heritage List soon by attracting the attention of the world public.

Further thanks are due to Prof. Dr. Celal Şimşek and Dr. Mustafa Büyükkolancı for their constructive criticism and support with regards to scientific and administrative perspectives as well as Mehmet Korkmaz and H. Hüseyin Baysal, who have always been on the side of the Tripolitan excavation team. I would also like to express my sincere thanks to, above all, Arzu Deniz Duman, my better half and colleague, archaeologists Mehmet Aksu, Mehmet Ok, Sezer Sayan, İzzet Önal, Cemal Kaba, Tolga Candur, Pınar Sarihan, Emre Baş, Mehmet Uğur Özer, and Fırat Baranaydın; restorers Özgür Gemici, Emre Avcı, Ayşegül Çiçek and Architect Ali Bedrettin Boz. Last but not least, thanks go to the authors of articles in this book.

All the cost of printing this book was covered with Project no. 2016KRM009 supported by Pamukkale University's Scientific Research Projects Coordination (BAP). I would like to express my gratitude to the Presidency of Pamukkale University and staff of the BAP.

Denizli
13.04.2017

Bahadır DUMAN
Director of Tripolis Excavations

ISBN: 978-605-9680-51-6

9 786059 680516

THG
U-750LS
GVF
THG 0750LS GVF